
RWB^{BHG} /CPS^{RBC}

Ref: RWB^{BHG} / Advies 16

Advies nr. 16

**betreffende «De uitwerking van een steunprogramma voor de oprichting
van Spin-offs binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onder
de benaming "Spin-off in Brussels"»**

Dit advies werd voorbereid door de werkgroep XV van de RWB^{BHG} onder het voorzitterschap van Olivier Witmeur en werd goedgekeurd door de Plenaire Vergadering op 14 December 2005.

Voorwoord:

Conform artikel 4 §1, lid 2 van de Ordonnantie van 10 februari 2000 (B.S. 16.03.2000) met betrekking tot de oprichting van de Raad voor het Wetenschapsbeleid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, heeft de heer Benoît Cerexhe, minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met economie, tewerkstelling, wetenschappelijk onderzoek, brandbestrijding en dringende medische hulp, in zijn openingsrede van de nieuwe Raad die hij hield aan het slot van de 22ste plenaire vergadering van 08 maart 2005, de genoemde Raad opgedragen om een dossier samen te stellen met betrekking tot de ontwikkeling van een nieuw steunprogramma voor de oprichting van spin-offs onder de benaming «Spin-off in Brussels» (acroniem: SOIB).

1. Inleiding

De afgelopen twintig jaar kwamen er in heel Europa steeds meer aanmoedigings- en steunmaatregelen voor de oprichting van bedrijven en, uiteraard, ook in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: bevoorrechte toegang tot overheidssteun, infoloketten, begeleidingscellen, ontwikkeling van gespecialiseerde opleidingen, aanmoediging van risicokapitaal, ontwikkeling van garantiefondsen voor de toegang tot de bankfinancieringen, oprichting van bedrijfscentra, enz.

Binnen de jonge ondernemingen werd bijzondere aandacht besteed aan de zogenaamde "spin-offs", maar de definitie om ze te beschrijven verschilt sterk van de ene bron tot de andere. In het kader van dit advies zijn de "spin-offs" nieuwe ondernemingen die worden opgericht voor het valoriseren van de resultaten van een onderzoek dat opgestart werd in een universitair of industrieel onderzoekscentrum (men spreekt dan van "universitaire spin-off" of "academische spin-off" enerzijds of van "industriële spin-off" anderzijds). Het doel van de oprichting van een nieuwe juridische entiteit is ervoor te zorgen dat ze over eigen middelen kan beschikken (team, financieringen, uitrustingen,...) die haar toelaten zich geleidelijk aan te ontwikkelen, los van de structuur die het initiatief nam voor het onderzoek. De logica van deze externalisatie vloeit ook voort uit de aard zelf van de activiteiten van de nieuwe onderneming die niet of slecht kaderen in de opdrachten en/of prioriteiten van de organisatie die het onderzoek opstartte.

Op sociaal-economisch vlak zijn er meerdere redenen om de specifieke aandacht die besteed wordt aan de spin-offs te rechtvaardigen, die overeenstemmen met diverse motiveringen, zoals bijvoorbeeld:

- het sterke groei- en dus werkgelegenheidspotentieel gekoppeld aan het technologische karakter van hun activiteit
- het hefboomeffect op de fondsen die reeds geïnvesteerd werden in onderzoek en ontwikkeling
- de ligging in de onmiddellijke omgeving van het onderzoekscentrum dat hen genereert
- de valorisatie van het onderzoeksresultaat dat de bestaande actoren niet interesseert doordat ze te nieuw zijn ("verbrekingsinnovatie")
- de exemplarische concretisering van de betrokkenheid van de universiteiten bij de regionale economische ontwikkeling.

Op dit ogenblik telt België meer dan een honderdtal universitaire spin-offs waarvan er slechts twaalf in Brussel gevestigd zijn. Rekening houdend met de huidige versnelling van het oprichtingsritme van dergelijke ondernemingen, lijkt Brussel in staat te zijn om 2 tot 5 academische spin-offs per jaar te creëren. Men dient overigens op te merken dat er weinig gegevens beschikbaar zijn over de industriële spin-offs.

Motivatie van "Spin-Off in Brussels"

De academische spin-offs kregen reeds bijzondere aandacht, zowel op politiek als op academisch niveau, met de ontwikkeling van instrumenten zoals de universitaire interfaces, de incubators, de universitaire ondernemerschapcentra of nog de risicokapitaalfondsen die verbonden zijn aan de

universiteiten. De situatie is anders wat de industriële spin-offs betreft, die minder aandacht kregen, ondanks het feit dat enkele grote bedrijven er tegenwoordig meer belang aan hechten.

Ondanks hoger genoemde maatregelen, gaat de oprichting van spin-offs vaak gepaard met steeds terugkerende problemen:

- fundamenteel kwaliteitsonderzoek, maar waarvan het toegepaste karakter ontoereikend is en niet toelaat een onderneming op te richten die voldoende rendabel is op korte termijn
- het gebrek aan technisch-economische gegevens die toelaten de slaagkansen van de toekomstige onderneming in te schatten
- de moeilijkheid om onderzoekers te vinden met een ondernemersprofiel

De doelstelling van het programma "Spin-Off in Brussels" is het vinden van oplossingen voor deze problemen door een specifieke ondersteuningsformule voor te stellen onder de vorm van subsidies aan de promotor van het onderzoek die een universiteit, een hogeschool, een onderzoekscentrum of een bedrijf kan zijn (hierna de begunstigde).

De werkgroep XV

De werkgroep XV van de RWB^{BHG} vergaderde op 22 juni, 22 augustus en 21 september 2005. Ze nodigde de heer Alain Gillin, van de DGTRE (Algemene Directie van Technologieën, Onderzoek en Energie) uit om de modaliteiten voor te stellen van het programma "First Spin-off" van het Waals Gewest. Ze luisterde ook naar de voorstelling van het programma "Onderzoeksmandaten" van het Vlaams Gewest gegeven door de heer Leo Van de Loock van IWT. Tot slot werd de studie "Het fenomeen Spin-off in België" van Bart Clarysse, Ans Heirman en Jean-Jacques Degroof (IWT Studies 2001) geraadpleegd alsook het Advies A.568 van de Waalse Raad voor het Wetenschapsbeleid (1998).

2. Door de RWB^{BHG} aanbevolen formule

In dit advies worden de modaliteiten uiteengezet die voorgesteld worden door de RWB^{BHG} onder de vorm van richtlijnen die de diensten van het Gewest moeten omzetten onder de vorm van besluit en verordening.

Doelpubliek

De RWB^{BHG} beveelt aan dat het "SOIB"-programma gericht wordt zowel op de academische spin-offs als op de industriële spin-offsmet echter voorrang aan de eerst genoemde.

De Raad eveneens is van oordeel dat de promotor zich moet verbinden tot het creëren en in stand houden van de nieuwe onderneming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en dat het Gewest, bij gebrek aan een samenwerkingsakkoord met de andere Gewesten, akkoord dat de RWB^{BHG} overigens wenselijk acht, significante sancties moet voorzien bij niet naleven van deze verbintenissen.

De Raad meent tevens dat de projecten van academische spin-offs zowel afkomstig kunnen zijn van universiteiten als van hogescholen, dat de projecten van industriële spin-offs zowel uit bedrijven als uit collectieve onderzoekscentra kunnen voortvloeien en dat, behoudens behoorlijk gemotiveerde uitzonderingen, voorrang dient gegeven aan begunstigden die onderzoeksactiviteiten in verband met het onderwerp van de "Spin-off" in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitgeoefend hebben. Om hogervermelde uitzonderingen in aanmerking te kunnen nemen, dient de gunstige weerslag van het project op economie en de tewerkstelling van het Gewest aangetoond.

Financiering van een onderzoeker

In de geest van de RWB^{BHG} zal de steun van het Gewest de vorm moeten aannemen van een subsidie die wordt toegekend aan de begunstigde. Deze steun zal het volgende dekken:

- het salaris van de onderzoeker volgens de barema's of de praktijk die van kracht zijn bij de begunstigde
- de werkingskosten die verband houden met het betrokken onderzoek met een maximum van 20.000 € voor twee jaar
- een apart budget dat de onderzoeker toelaat een opleiding te volgen die verplicht gericht moet zijn op het beheer van de KMO's met een maximum van 4.000 € per onderzoeker voor de hele gesubsidieerde duur van het project.
- de algemene kosten voor de academische spin-offs met een maximum van 10% van de personeelskosten en van de werkingskosten
- een "begeleidingsbudget" met een maximum van 4.000 € voor de hele gesubsidieerde duur van het project dat de onderzoeker toelaat gebruik te maken van de hulp van een adviseur om een businessplan op te stellen en financieringsmogelijkheden te zoeken voor de nieuwe onderneming. De externe adviseur kan een incubator, een risicokapitaalfonds, een bedrijfscentrum, een "business school", een gespecialiseerde consultant,... zijn.

De steun dekt, tenslotte, 100% van de uitgaven voor de academische spin-off-projecten en, naar analogie met de steun die wordt toegekend in Vlaanderen en Wallonië, van 75% van de uitgaven voor industriële spin-off-projecten (CONTROLEREN OF ER EEN BOVENGRENS IS IN VERBAND MET DE EU-OMKADERING VAN DE STEUN AAN DE ONDERNEMINGEN). De steun heeft betrekking op een initiële duur van 2 jaar, en kan één keer worden verlengd met één of twee jaar, naar gelang van de aard van het onderzoeksproject en de activiteitssector.

Aanvullende financiering voor de economische valorisatie

De RWB^{BHG} vindt het belangrijk dat de onderzoeker de mogelijkheid krijgt om:

- hetzij een alter ego te vinden met commerciële roeping om een "tandem" te vormen die de oprichting van de toekomstige onderneming voorbereidt,
- hetzij, als de aanwezigheid van een alter ego niet mogelijk of gewenst is, de financiering te vragen van een commerciële begeleiding door een externe adviseur.

In beide gevallen is het bedrag vastgelegd op ten hoogste 50.000 €. De financiering van de teamgenoot zou opgenomen kunnen worden in het laatste jaar van de eventuele verlenging van de toekenning van de steun. Vanaf het derde jaar van het project vervangt deze aanvullende financiering het hiervóór voorziene "begeleidingsbudget".

Voorwaarden met betrekking tot de onderzoeker, het onderzoeksproject, de intellectuele eigendom en het aandeelhouderschap van de toekomstige vennootschap.

De RWB^{BHG} beveelt een grote vrijheid aan inzake de profielen van de onderzoekers, de aard van het onderzoek, de intellectueel eigendom en het aandeelhouderschap van de toekomstige onderneming. Gesuggereerd wordt dan ook:

- om als enige voorwaarde met betrekking tot de onderzoeker te stellen dat hij beschikt over een diploma hoger onderwijs van het lange type en dus geen voorwaarden te stellen op het vlak van leeftijd, ervaring of nationaliteit;
- om onderzoeksprojecten te aanvaarden zonder enige voorwaarde op het vlak van de discipline;
- om de begunstigde de regels te laten bepalen die toegepast moeten worden inzake intellectueel eigendom;
- om de begunstigde de regels te laten bepalen die toegepast moeten worden inzake het aandeelhouderschap van de toekomstige vennootschap.

Tegenover deze vrijheid, moet worden onderstreept dat deze verschillende aspecten nauwkeurig beschreven zullen moeten worden in de aanvraag van de kandidaat en zorgvuldig onderzocht moeten worden bij de evaluatie van de financieringsaanvragen zodat de voorwaarden die in acht genomen worden door de hoofdrolspelers de ontwikkeling van de toekomstige onderneming niet in de weg staan.

Peterschap

Wat de academische spin-offs betreft, is de RWB^{BHG} van mening dat de betrokkenheid van interfaces bij de opstelling van het dossier verplicht is in de mate dat dit een troef vormt voor de goede ontwikkeling van een project voor de oprichting van een onderneming. De interfaces moeten dus verplicht alle projecten volgen die verband houden met hun instelling(en). Ze moeten hun steun verlenen aan de ontwikkeling van het begeleidings- en opleidingsplan en moeten erop toezien dat er rekening wordt gehouden met de economische aspecten in het project. In voorkomend geval zal de interface ervoor mogen kiezen om zich te laten bijstaan door een vrijwillige peter die de onderzoeker zal moeten begeleiden in de context van de economische valorisatie van het project. Deze zal dan deelnemen aan de jury en aan het opvolgingscomité. De peters mogen incubators, risicokapitaalfondsen, industriëlen, "business angels",... zijn.

Wat de industriële spin-offs betreft, zijn de begunstigden vrij om al dan niet een peter te kiezen.

3. Objectieven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Rekening houdend met het succes van de vergelijkbare initiatieven in Vlaanderen en in Wallonië, is de RWB^{BHG} van oordeel dat het mogelijk zou moeten zijn om 5 tot 6 nieuwe projecten per jaar te ondersteunen. Op kruissnelheid zou dit neerkomen op een vijftiental lopende projecten per jaar. Als men ervan uitgaat dan ongeveer één subsidie op drie leidt tot de oprichting van een onderneming, zou dit dus in de orde van 2 nieuwe spin-offs per jaar vertegenwoordigen. Een dergelijk resultaat zou een nuttige bijdragen vormen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De RWB^{BHG} onderstreept de coherentie van het huidige project met een reeks maatregelen en initiatieven van het BHG zoals de verhoging van de beschikbare kredieten voor de ondersteuning van R&D-projecten in de KMO's, de oprichting van twee nieuwe incubators die het aanbod van de bestaande incubators aanvult en het werk op langere termijn van de ondernemerschapcentra en van de interfaces.

4. Administratie

Oproep tot indiening van projecten

De RWB^{BHG} stelt voor de SOIB-kalender af te stemmen op de academische kalender en één oproep tot indiening van projecten per jaar te organiseren. Ideaal gezien zou de oproep gedaan moeten worden in maart met het oog op de evaluatie door het IWOIB in juni en de effectieve start van de projecten in september/oktober.

Kandidatuurdossier

De RWB^{BHG} vraagt dat elk project gedocumenteerd wordt op de volgende punten:

- de bekwaamheid en de motivatie van de onderzoeker, met inbegrip van zijn ondernemersmotivatie
- de bekwaamheid van de onderzoekseenheid
- de bekwaamheid en de motivatie van de peter
- het wetenschappelijk project
- het economische project, met inbegrip van een evaluatie van de waarschijnlijkheid om een onderneming op te richten met het resultaat van het onderzoek, in tegenstelling tot het begrip van technologie-overdracht.
- de duidelijkheid van de situatie inzake IP en aandeelhouderschap tussen de onderzoeker en de begunstigde
- de begeleidings- en opleidingsplannen

- in voorkomend geval het profiel van de peter
- de plaats waar het onderzoek wordt gedaan
- de oprichtings- en instandhoudingsverbintenis van de spin-off in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Evaluatie

Op het niveau van de evaluatie, dringt de RWB^{BHG} erop aan dat het IWOIB voor elk ontvankelijk project een mondelinge verdediging organiseert, die gebracht wordt door de onderzoeker, vergezeld van zijn promotor en eventueel van zijn peter voor een jury die ideaal gezien bestaat uit:

- wetenschappelijke experts,
- een expert met kennis van de economische sector, in het ideale geval een vertegenwoordiger van de industrie
- een expert in het oprichten van ondernemingen met een goede kennis van het oprichtingsproces van jonge technologische ondernemingen

De RWB^{BHG} onderstreept nogmaals het belang van de selectie van de kandidaten die een ondernemersprofiel hebben.

Om de evaluaties zo transparant mogelijk te maken, stelt de RWB^{BHG} voor dat het IWOIB een eigen evaluatierooster ontwikkelt en publiceert, dat zal voortvloeien uit de criteria die gepubliceerd werden.

In het geval dat de budgettaire enveloppe van het Gewest het niet zou toelaten alle projecten die positief geëvalueerd werden aan de hand van de economische en wetenschappelijke criteria, te financieren, stelt de RWB^{BHG} voor om voorrang te verlenen:

- eerst aan de begunstigen wier onderzoeksactiviteit zal plaatsvinden in Brussel
- vervolgens aan de begunstigen die beschikken over een onderzoeksactiviteit in Brussel, zelfs indien het in het kader van SOIB beoogde onderzoek niet gedaan wordt in Brussel.

Opvolgcomité

Om de optimalisatie van de resultaten in het BHG en de goede coördinatie van de belangrijkste gewestelijke instrumenten voor de ondersteuning van de jonge technologische ondernemingen te waarborgen, stelt de RWB voor een opvolgcomité te organiseren dat bestaat uit het IWOIB en één of twee leden van de jury, alsook aan het einde van de rit en indien nodig, uit een begeleidingscomité met als doel de medewerking tot stand te brengen van de Brusselse instanties met het oog op een optimale valorisatie van het project.

Timing van een dossier

- tijd "nul": jury
- na 1 jaar: opvolgcomité
- na 2 jaar: jury of begeleidingscomité indien project beëindigd
- na 3 jaar: begeleidingscomité indien project beëindigd of opvolgcomité
- na 4 jaar: begeleidingscomité

Vereiste budgettaire en administratieve middelen

Op basis van een eerste oproep tot indiening van projecten in april 2006, kan de budgettaire impact van SOIB, louter in termen van verbintenis, ingeschat worden op 770 k€ in 2006 net als in 2007 en op 1454 k€ per jaar vanaf 2008 (zie bijlage bij het advies voor de berekeningen "verbintenissen & betalingen").

Bovendien legt de RWB^{BHG} de nadruk op het feit dat het succes van het SOIB-programma grotendeels zal afhangen van het goede beheer van het project door het IWOIB, dat dus de nodige middelen zal moeten krijgen om dit te doen, temeer daar het Instituut nog steeds niet over de personeelsmiddelen beschikt die nodig zijn om zijn huidige opdrachten te vervullen.

5. Conclusie

De ontwikkeling van een economisch weefsel in het Brussels Gewest hangt gedeeltelijk af van haar vermogen om nieuwe technologische ondernemingen op te richten met een sterk groeipotentieel. Gelet op het rijke wetenschappelijk zowel als academische potentieel in het Gewest, spreekt het vanzelf dat een bijdrage tot de verwachte oprichting van nieuwe ondernemingen uit deze kweekvijver zal komen.

De hindernissen stroomopwaarts van de oprichting van ondernemingen zijn talrijk. In het geval van de spin-offs zijn de maturiteit van het onderzoek, het commercialiseerbare karakter en het vinden van een onderzoeker die klaar is voor het ondernemersavontuur sleutelfactoren tot het succes. Op dit ogenblik laten de beschikbare instrumenten in het BHG niet toe diegenen die geconfronteerd worden met deze problematiek afdoende te ondersteunen.

De ontwikkeling van het SOIB-programma zal ertoe bijdragen dat deze leemte wordt opgevuld en geeft hoop op een versnelling van het oprichtingsritme van spin-offs in het BHG. De RWB moedigt de Brusselse Hoofdstedelijke Regering dan ook sterk aan om te starten met een dergelijk initiatief.